

Един библейски смислов айсберг

Мони Алмалех

Резюме: Смисловият айсберг е в Песен на песните 1:5 и е анализиран на базата на оригиналния ивритски текст: „Дъщери иерусалимски! черна съм, но съм хубава като шатри кидарски, като Соломонови завеси.“ Това описание е декодирано за днешните читатели. В резултат на анализа са отличени пет смислови равнища в ивритския текст. Първото ниво е чернотата, наречена от основен термин за цвят черна [shehorà], а обичаният цвят за красота в Библията е червено, напр. цар Давид; Второто ниво е името на племето Кедар [kedàr], производно от *тъмен*. Това е повторение на черния цвят чрез Термин за конкурент на прототип за черен цвят. Третото ниво е присъствието на идеята, че любовта между Соломон и Суламид е свещено пространство, точно като Храма. Тази идея е представена в езика чрез асоциативната сила на думата *шатри* в иврит, същата, с която е наречена шатрата на Походния храм. Четвъртото ниво е свързано с термина Соломоновите завеси, като асоциацията е със завесите в храма. Така, чернокожата любима на Соломон напуска за светостта на своята любов за втори път, но този път чрез синьо, лилаво, червено и бяло, които са цветовете на дванадесетте вътрешни завеси в храма. Петото ниво е вид заплаха за ерусалимските дъщери - красотата на черна жена е неприемлива според традицията, но в случая тази „черна“ красота не само не трябва да бъде възпрепятствана, но трябва да се възприема като свещено пространство поради асоциациите с шатрата на храма и с цветовете на Соломоновите завеси.

Ключови думи: цвят, декодиране, иврит, Библия, Соломон

Мони Алмалех е редовен професор в Нов български университет. Научните интереси на Алмалех са в областите семиотика, български език, библейски изследвания, иврит. Научното развитие му е повлияно от двегодишна специализация при проф. Димитрий Сегал (1993-94) в Еврейския университет в Йерусалим. Интердисциплинарният семиотичен анализ на цвета е отличителна черта на творбите му върху цвета във фолклора, литературата, Библията и рекламата. Познаването на иврит му дава възможност да анализира оригиналния текст на Библията в съпоставка с различните преводи, като прилага инструментите на езикознанието, семиотиката, езиковата антропология, етнолингвистиката, психоллингвистиката, прагматиката и когнитивната лингвистика. Автор е на 16 монографии, Ивритско-български речник, учебни помагала и стотици статии.

Смисловият айсберг е в Песен на песните 1:5, като ще бъде анализиран преводният и оригиналният ивритски текст:

Черна съм, но хубава, ерусалимски дъщери, Като **кидарските шатри**, като **Соломоновите завеси**. (1940 – Протестантска)

Дъщери иерусалимски! **черна** съм, но съм хубава като **шатри кидарски**, като **Соломонови завеси**. (1992 – Синодална)

На пръв поглед това е едно обикновено твърдение за красотата на Суламид, любимата от Песен на песните. Това твърдение не е много ясно за днешните читатели: Ако „черна съм, но хубава“ звучи малко странно, но все пак разбираемо, то сравненията за хубостта „като кидарските шатри“ и „като Соломоновите завеси“ не са елемент от съвременната култура и изискват вникване в древната култура и древните символи.

Разглеждането на ивритската дума *кидарските*, както и на символите на *шатрата* и *соломоновите* завеси, ще даде допълнителна културна осмисленост на тези сравнения.

Обикновено най-качествените библейски речници и енциклопедии за иврит не се занимават в тълкувателната си част със значенията на корена Куф-Далет-Рейш, К-Д-Р, קדַר, които са експлицитно (явно) реализирани в Песен на Песните 1:5 – *хубав, прекрасен, приятен*.

В българските преводи се явява думата хубава, а в английските предпочитани са *comely* „приятна“ и *lovely* „прекрасна“, във френските – *belle* „красива“, и *jolie* „красива“ и т.н.

Коренът Куф-Далет-Рейш К-Д-Р קדַר има следните основни значения:

1. жалея, оплаквам, скърбя;	קדַר [kadâr]
2. да бъде тъмно	
тъмен, черен	קדַר [kadâr]
тъмнина, мрак	קדרות [kadrût]

Първото ниво на смисловия айсберг е чернотата, назована от основен термин за цвят черна שְׁהוֹרָה [shehorà]. Черният цвят на кожата е нестандартен за разбиранията на древните

хора за красота: „във високите кръгове красотата е свързана с червеникава или блестяща кожа“ (Hartley 2011: 76).

Красотата на цар Давид също е назована с думата червен [adòm], превеждана като рус. (И прати та го доведоха. И той беше рус, с хубави очи, и красив наглед. И Господ каза: Стани, помажи го, защото той е. 1 Царе16:12)

Второто ниво е името на племето *Кедар* קֶדָר [kedàr] в израза *кидарски шатри*. Според източниците (Bible Works) племето кедар обитава Арабския полуостров и прави шатри от кожи.

За първата употреба на *кедар* в библейски иврит (Песен на песните 1:5) е приложимо мнението на Чарлз Пърс за собствените имена като „истинен индекс“:

Собственото име, когато човек се среща с него за пръв път, е екзистенциално свързано с някакво възприятие или друго еквивалентно индивидуално познание за индивида, който то назовава. Тогава и само тогава е истинен индекс. Следващият път, когато човек се среща с него, го смята за икона на този индекс. Обичайното запознанството с името придобива по силата на навика статут на Символ, чийто интерпретант си го представя като Икона на Индекса на индивида, който е именуван с това име. (Peirce 1992-1998, vol. 2: 329)

Ако първата употреба на собственото име Кедар в библейски иврит е „истинен индекс“, то членовете на племето изглеждат са с тъмна кожа или някаква друга тъмна черта, важна за евреите. Собствено име Кедар е мотивирано в библейския иврит от основното значение на корена, тъмнина/мрак, т.е. от тъмната кожа на това племе. Може би племето кедар е наричало себе си с различно име, но в еврейския сакрален текст собственото име Кедар е рефлекс на юдейската езикова гледна точка, култура, езикови и културни навици. В случай че словосъчетанието *кидарските шатри* е свързано със съюза ו [ve] със словосъчетанието *Соломоновите завеси*, те образуват не само една синтактична цялост, но те са обвързани в смислова цялост.

Собственото име при първата му употреба е рефлекс на логическа характеристика, на която се основава на всяка дума, или така наречената „вътрешна форма“ на думата в термините (Humboldt 1883). Вътрешната форма е подходящ подход за собствените имена и в случая със свекъра на Яков/Израел – свекърът се казва *Лаван*, което означава *бял*. Мнението на Пърс не може да декодира, не може да обясни всички факти от библейския текст спрямо логическите и граматическите аспекти на собствените имена. Освен с Лаван, такъв е и случаят с името Адам от Битие 1-3.

Кедар е повторение (редупликация) на черния цвят чрез Термин за конкурент на прототип за черен цвят. Колкото до цвета на шатрите ние не знаем какъв е бил. В случай че словосъчетанието *кидарските шатри* се обединява в една синтактична единица със *Соломоновите завеси* чрез свързването им със съюза **ו** ($\{ve\}$), има шанс шатрите да са многоцветни, както са многоцветни завесите в храма.

Третото ниво е присъствието на идеята, че любовта между Соломон и Суламид е свещено пространство точно като Храма. Тази идея е представена в езиковите слоеве на текста чрез асоциативната сила на думата *шатри* в иврит. Думата за шатри в стих 5 е **זָהָל** [ohèl]. Тя е един от термините за описанието на Походния храм, който е шатра, и остава същата в Първия храм, построен от камък и дърво от Соломон, както и във Втория храм, построен наново през VI в. пр. н.е. Този термин е един от няколко други термини за храм, напр. обиталище, „скиния“ [mishkàn] като място за обитаване на Бог. Gesenius (1996) отбелязва много акуратно разликата между [ohèl] и [mishkan]:

Що се отнася до разликата за Походния храм между [ohèl] и [mishkan], [ohèl] обозначава външната облицовка, състояща се от дванадесет завеси от кози кожи, поставени над подходящото жилище, обиталище [mishkan], т.е. дванадесетте вътрешни „облицовки“, които лежат върху рамката; виж Изход 26: 1; 7; 36; 08:14; 19:2. (Gesenius 1996: 18)

Всъщност Септуагинта (първият превод на друг език, направен от равини в Александрия в III в. пр. н.е.) пропуска думата за *шатра* **זָהָל** [ohèl], замествайки я с „обиталище“ [mishkan] σκηνώματα [скиномата] „тяло“; „къща“, „обиталище“, т.е. предпочетено е другото име на Походния храм, *обиталище* [mishkan]. Имайки предвид, че този превод е свързан с еврейските книжници, е възможно да се мисли, че те наблягат на другата дума за храма, която съответства на еврейското „обиталище“ [mishkan] (скиния), но не на *шатрата* **זָהָל** [ohèl]. Така кидарските шатри ни водят към асоциация със светостта на връзката между Соломон и Суламид.

Четвъртото ниво е свързано с термина *Соломоновите завеси*. В еврейското културно съзнание думата *шатри* има ясна връзка с Походния храм, в който завесата разделя Светая Светих от голямата зала. Соломон запазва цветовете на завесите в храма, който построява. На никое място в Библията няма описание на завесите в двореца на Соломон. Затова асоциацията е със завесите в храма. Следователно, чернокожата любима на Соломон наемква за светостта на своята любов за втори път, но чрез цветовете. Дванадесетте вътрешни завеси в храма са в четири цвята - *синьо, лилаво, червено и бяло*.

Петото ниво е вид заплаха за ерусалимските дъщери – красотата на черна жена е неприемлива според традицията, но в случая тази „черна“ красота не само не трябва бъде възпрепятствана, но и да се възприеме като свещено пространство поради асоциацията с шатрата на храма и с цветовете на Соломоновите завеси.

В Песен на песните 1:5 цветовете са на нива – на върха на смисловия айсберг е черното, повторено два пъти – веднъж експлицитно (явно) чрез основния термин *черна*, и втори път чрез неявното *Кедар*, което е Термин за прототип на черния цвят – мрак, тъмнина. На дъното, в най-скритата част на смисловия айсберг, са три цвята, подразбирани с основни термини (*синьо лилаво, червено*) и един Конкурент за прототип (*лен*) на бялото, идеци от *Соломоновите завеси*, което е имплицитно (неявно) цветово присъствие.

На най-дълбокото равнище на цветовия айсберг са цветовете на шатрите на племето кедар. Трябва да се отбележи, че не знаем какви са цветовете на шатрите на това племе. Имплицитно (неявно), тук се явява асоциация с цветовете на шатрата на походния храм, които са червено и синьо. В словосъчетанието *шатрите на Кедар*, Кедар е свързан в сакралния библейски иврит с черния цвят. Но думата „шатри“ ни оставя с асоциацията за Походния храм и ако това е така, високата библейска култура ще види тук двата цвята на кожите на екстериора шатрата – червено [adumim] и синьо [or tahash].

Червеното и синьото на екстериора на шатрата Походния храм не са червеното [tolàat shanì] и синьото [tekhelet] от интериора на храма. Червеното и синьото на екстериора са представени с други термини – делфинови/язовешки кожи [or tahash] и боядисани в червено [adumim] кози кожи. Основание да смятаме, че делфиновите кожи са сини, дава Септуагинта, в която те са преведени с думата ὑακίνθινος [huakinthos] „хиацинтово“, „тъмносиньо“.

Познаването на еврейската граматика, еврейската история и традиции, историята на преводите на Библията са от решаващо значение за различаването на цветовия айсберг, т.е. нуждаем се от обемно енциклопедично знание (енциклопедия в термините на Умберто Еко), за да видим и декодираме правилно съществуването на феномена с много равнища. С това се потвърждава друга идея на Еко, че цветът е културна единица. Цялата културна информация днес е специализирана, а за съвременниците на цар Соломон, преди тридесет века, е била актуална и разбираема, а това означава, че културната енциклопедична информация се мени с времето и в такъв случай е трудно да мислим за универсални

значения на цветовете. За малък обем универсалии можем да мислим само при прототипите на цветовете, които са природни визуални обекти – светлина, мляко или сняг; мрак, тъмнина, въглища; огън и кръв; слънцето по пладне; всички растения; море и небе – и малък кръг от техни културизации, напр. ‘чистота’ при белия цвят, екстремните емоции при червеното ‘гняв’, ‘любов’ и др.

Семиотичният цетови айсберг в Песен на песните 1:5 дава представа защо през вековете тази книга е била – и все още е – толкова популярна.

Тайната е в еротична повърхност, под която можем да разкрием различни равнища.

Освен цетовия айсберг авторите различават ниво на алегория, третирано като „любовта на Бога към Израел, както е в Песен на песните, означаващо също по-универсалната и интимна любов на Христос към неговата църква, а също любовта на Исус към всяка отделна душа.“ (Ernst 2017)

Ернст (2017) в предговора към ново издание на книгата заключава: „Песен на песните е служила от векове като фокус на религиозното въображение, свързващо телесните страсти с най-силните духовни стремежи.“

Явните и скрити цетове са част от богатството на Песен на песните и това напомня популярния възглед (Dennis 2009), че „Песен на песните е най-езотеричната от всички канонични книги.“

Надявам се, че цетовият семиотичен айсберг в един стих на Песен на песните 1:5 разкрива част от скритото съдържание на тази библейска книга.

Библиография

Bible Works4. 1989 LLC. Montana: Hermeneutika, Big Fork.

Dennis, Geoff. 2009. Rabbi of Congregation Kol Ami, Texas. *Song of Songs: The Secret Meaning is the Plain Meaning*. Accessed at: <http://ejmmm2007.blogspot.bg/2009/12/song-of-songs-allegory-is-plain-meaning.html> 21 of July 2017

Ernst, Carl W. *Interpreting the Song of Songs: The Paradox of Spiritual and Sensual Love*. Достъпно на: <http://www.unc.edu/~cernst/sosintro.htm> Посетено на 21 юни 2017.

Gesenius, William. 1996 [1865]. *Hebrew-Chaldee Lexicon to the Old Testament*. 18th edition. Boston: Crocker and Brewster.

Hartley, John. 2011. *The Semantics of Ancient Hebrew Colour Lexemes*. Louvain; Walpole, Mass.: Peeters Pub & Booksellers.

Humboldt, Wilhelm von. 1883: *Die sprachphilosophischen Werke*, ed. Steintal. Berlin: Ferd. Dümmlers Verlagsbuchhanlung Harrwitz und Grossman.

Peirce, Charles 1992-1998. *The essential Peirce*, Nathan Houser & Christian Kloesel)eds.(. Bloomington& Indianapolis: Indiana University Press.